

Dromen van een zachte zoet-zout overgang

TEKST Rob Buijer

ILLUSTRATIES Bram Bokkers, Janny Bosman, Rob den Doolaard, Hans Hillewaert, Bureau Strooming en Sportvisserij Nederland

In januari kreeg een coalitie van zes natuurbeschermingsorganisaties, waaronder Sportvisserij Nederland, een bedrag van 13,5 miljoen euro uit het Droomfonds van de Postcodeloterij. Met dat geld gaan zij het getijdeland in het Haringvliet herstellen. “Zie het vooral als een geweldige voorbereiding op het moment dat de Haringvlietdam spreekwoordelijk op een kier wordt gezet”, zegt een opgetogen Niels Brevé van Sportvisserij Nederland.

In 2018 gaat de Haringvlietdam op een kier, een belangrijke voorwaarde voor het ecologisch herstel van het Haringvliet.

Hoe lang is er niet over gepraat, vergaderd, gesoebat en zelfs geruzied: de gedeeltelijke openstelling van de spuilsuizen tussen het Haringvliet en de voordelta in de Noordzee. Sinds de Haringvlietdam in 1970 werd voltooid is deze eeuwenoude uitgang van de Rijn en de Maas naar de Noordzee afgesloten. Het water in het Haringvliet werd daardoor binnen de kortste keren zoet. Op een nog nader te bepalen moment in 2018 wordt dat middels het zogenoemde Kierbesluit een klein beetje teruggedraaid. “Je moet dat niet zien als een sluisdeur die letterlijk op een kier wordt gezet,” verduidelijkt Brevé, die namens Sportvisserij Nederland lid is van de stuurgroep die het Droomfondsproject ‘Haringvliet’ begeleidt. “De Haringvlietdam is eigenlijk een serie spuilsuizen die bij eb grotendeels open staan om Rijn- en Maaswater af te voeren naar zee. Bij vloed worden ze nu nog dichtgezet, zodat er geen zout water meer binnen kan komen. In 2018 zal dat regiem veranderen. Dan zullen ze bij vloed voor ongeveer driekwart open staan, waardoor er meer zeewater het Haringvliet kan binnenkomen.”

Het gevolg zal zeker niet zijn dat er weer een enorme getijdebeweging op het Haringvliet gaat ontstaan. Dat wordt hooguit een kwestie van centimeters. “Het belangrijkste effect zal zijn dat er tussen de Haringvlietdam en de plek waar Het Spui (het water dat Voorne-Putten en de Hoeksche Waard scheidt) in het Haringvliet komt, een geleidelijke overgang zal ontstaan van zout naar zoet”, legt Brevé uit. “Die plek tot waar het zout mag komen is door lang onderhandelen tot stand gekomen. Rijkswaterstaat moet allerlei compenserende maatregelen nemen om de inname van zoetwater voor onder andere het Groene Hart veilig te stellen. Dus als het

zoute water verder oostwaarts dan de spuimonding gaat komen, dan zullen de spuilsuizen in de dam ook meteen weer dicht worden gezet. Maar dit is in ieder geval een goed begin. Iets waar we heel lang op hebben gewacht!”

Goed Geld Gala

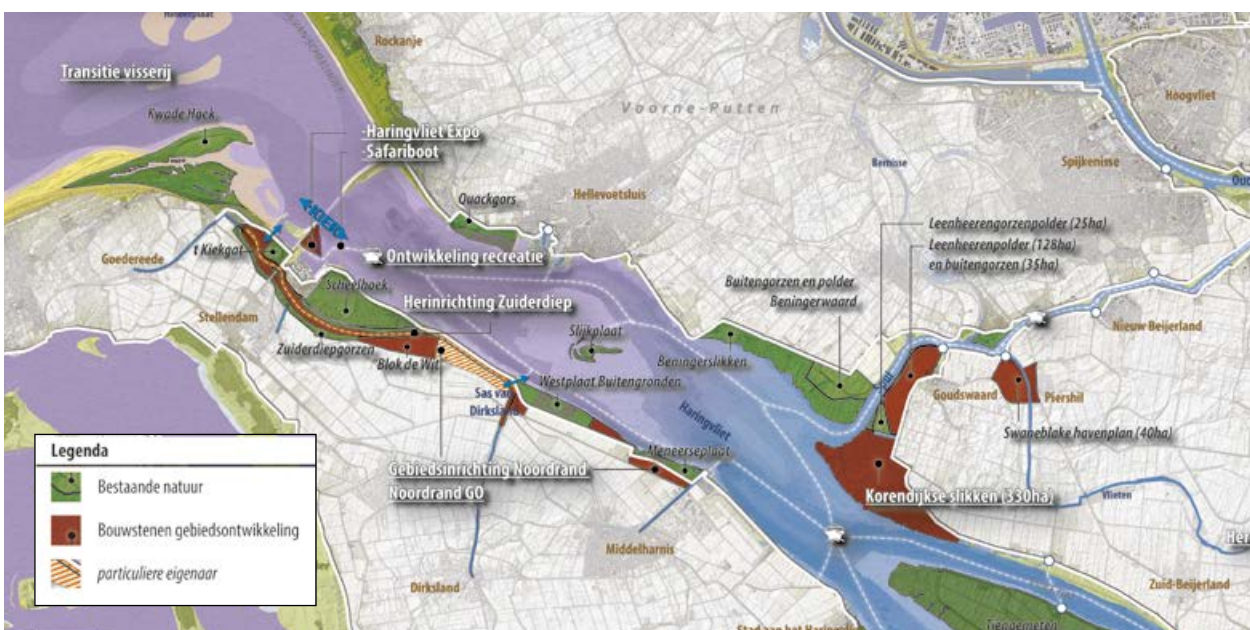
In januari werd tijdens het Goed Geld Gala van de Postcode-loterij bij uitzondering aan twee projecten een subsidie uit het zogenoemde Droomfonds toegekend. Naast aan de zeezoogdierenbeschermers van Sea Shepherd, was dat aan een coalitie van zes natuurbeschermingsorganisaties: het Wereld Natuur Fonds, Natuurmonumenten, ARK Natuurontwikkeling, Sportvisserij Nederland, Staatsbosbeheer en Vogelbescherming Nederland. Hun droom: herstel van de getijdenatuur rond het Haringvliet.

“Dat zoveel organisaties dit project ondersteunen heeft zonder twijfel geholpen bij het binnenhalen van de subsidie,” veronderstelt Brevé.

Ook de initiatiefnemer van deze coalitie, het hoofd van het zoetwaterprogramma van het Wereld Natuur Fonds Esther Blom, is opgetogen over de brede steun voor dit plan. “Ik weet dat er incidenteel ook wel kritiek klinkt op het weer ‘verbrakken’ van het Haringvliet. Want ja, door weer meer zout toe te laten verlies je ook planten en dieren die bij het ontstane zoete ecosysteem horen. Maar van dat zoete ecosysteem hebben

we veel meer voorbeelden in Nederland. Bovendien gaat dat zoete systeem in deze regio ook wel met problemen gepaard, zoals met overmatige algenbloei. Het ecosysteem dat we met hulp van het droomfonds weer willen terugkrijgen is in Europa echt uniek. We hebben gewoon niet zo veel natuurlijke overgangen meer tussen zout en zoet,” aldus Blom. ➤

Dat het Haringvliet in 1970 werd afgesloten was eigenlijk vooral een economische kwestie.

Overzicht van de geplande natuur- en recreatieprojecten.

Een transitie van de beroepsvisserij vormt een onderdeel van het natuurherstel.

Schelpdierbanken

Het herstel van de getijdenatuur begint al een flink stuk buitengaats, vertelt Blom. "Eén van de eerste projecten is het herstel van schelpdierbanken in de voordelta. In een drietal experimenten zal worden bekeken op welke manier je het beste mossel- en oesterbanken kunt terugkrijgen op de platen voor de dam. Die schelpdierbanken zullen ook weer een substraat vormen voor andere dieren. Het wordt een paai- en schuilplaats voor vissen, zoals haaien en roggen die er ook voedsel zullen vinden."

Een tweede project buitengaats is de transitie die de professionele visserij zal moeten doormaken, vult Brevé aan. "Geld om vissers uit te kopen is er natuurlijk niet, dat zou veel te begroterlijk worden. Wat we wel willen proberen is beroepsvisserij een alternatief bieden voor het vissen met netten. Een deel van de beroepsvisserij in deze regio, ook binnengaats, is al gestopt, onder meer vanwege de dioxineproblemen in de palingvisserij. In plaats daarvan zouden ze begeleide vaartochten kunnen aanbieden in de voordelta, voor toeristen of voor sportvissers. Daarnaast zal er ook een zogenaemde onttrekingsvrije zone moeten komen rond de dam. Het heeft natuurlijk niet veel zin om te werken aan de terugkeer van trekvisserij, als je tegelijk ook nog vis uit het water blijft halen vlak voor of achter de dam waar ze noodgedwongen doorheen moeten. Sportvissen in de onttrekingsvrije zone, iets verder van de dam, kan straks dus nog wel, maar alleen als de vis ook wordt teruggezet."

Binnengaats staat er nog veel meer op stapel. Blom: "Naast de bestaande natuurgebieden als de Scheelhoek, de Beningerwaard of het eiland Tiengemeten, was het voor het Wereld Natuur Fonds ook belangrijk dat er daadwerkelijk nieuwe of verbeterde natuur bij zou komen. In dat kader zullen de Korendijkse slikken aan de noordoever opnieuw worden ingericht en zal er ook 73 hectare landbouwgrond aan de zuidoever, naast de Scheelhoek, worden gekocht ten behoeve van natuurontwikkeling. Verder zal het Zuiderdiep, dat om de haven van Stellendam heen loopt, weer in ere worden hersteld. Dat wordt echt een huzarenstukje. Het Zuiderdiep wordt weer een langzaam stromende nevengeul naast het Haringvliet, waar ook kleinere trekvisserij als glasaal en

stekelbaars gebruik van kunnen maken. De oevers zullen daar glooiend worden gemaakt zodat je optimaal profiteert van zelfs een geringe getijdebeweging. Het Zuiderdiep wordt als het goed is weer een permanente brakwaterzone, een estuarien ecosysteem in het klein, als voorbeeld van wat er in het groot langs het Haringvliet kan ontstaan."

Veiligheid

Ook al komen de Haringvlietssluisen iets verder open te staan, toch is het Kierbesluit ook bedoeld als een eerste verbetering van de kustverdediging. Wanneer er meer dynamiek komt in de stroming op het Haringvliet, zal daar ook de sedimentatie kunnen toenemen. Nu is er in de regio vooral veel erosie, met name rond de Nieuwe Waterweg waar het kleine beetje getij dat er nog is allemaal doorheen wordt geperst. Daardoor verdwijnt veel zand aan de voet van dijken en dammen. Wanneer door de toegenomen dynamiek op het Haringvliet het getij meer wordt gespreid, zal vanzelf ook meer zand worden aangevoerd en blijven liggen. Dat spaart vervolgens weer miljoenen euro's aan stortstenen en andere verdedigingsmechanismen.

Recreatie

Binnen het Droomfondsproject is veel ruimte gereserveerd voor de recreatie. "In de directe omgeving van de Rijnmond is buitengebied schaars," zegt Blom. "We zijn al bezig met plannen voor een bootverbinding vanuit Rotterdam naar het Haringvliet, en ook bij de dam zelf zal een expositieruimte worden ingericht. Ook het eiland Tiengemeten zal beter toegankelijk worden gemaakt, onder andere door extra aanlegplaatsen te creëren." Het is volgens de projectpartners ook nadrukkelijk de bedoeling dat niet alleen de natuur maar ook de bewoners in de regio van dit project zullen profiteren. "Ik denk dat het niet overdreven is om te stellen dat dit in potentie een natuurgebied zal kunnen worden met internationale allure," stelt Blom. "We verwachten dan ook dat dit toeristen uit binnen- en buitenland naar het Haringvliet zal trekken, die weer economische ontwikkeling meebrengen."

Ook voor Brevé lijkt de komende realisatie van deze droom nu al naar meer te smaken. "Dat het Haringvliet in 1970 werd afgesloten was eigenlijk vooral een economische kwestie. Bij de Oosterschelde was het toch ook mogelijk om deze in principe open te houden, tenzij de veiligheid om een dichte deur vraagt! Dat de spuisluisen straks verder opengaan is echt grote winst voor de natuur, met name voor de trekvisserij. In 2012 hebben we al eens steuren uitgezet met zenders op de rug. In het kader van dit project zullen we dat onderzoek voortzetten met nog eens 53 steuren. Ik verwacht veel van dat onderzoek. Hoe zakken de vissen de rivier af? Waar blijven ze? Ik denk dat we mede door dit project rond het Haringvliet internationaal kunnen laten zien dat onze rivieren weer klaar zijn voor de steur en ook voor de zalm en andere trekvisserij. Dan zullen we ook de volgende stap kunnen zetten, via bijvoorbeeld het uitzetten van opgekweekte trekvisserij." **V**

Vogelkijkhut 2.0

Chris van der Heijden van Vogelbescherming Nederland verwacht veel van dit gebied voor bijvoorbeeld sterns. "Die zullen we met steun uit het droomfonds voor iedereen goed in beeld brengen met een 'vogelkijkhut 2.0'. Via een ondergrondse tunnel kom je in een koepel, half in de grond, van waaruit je de vogels op ooghoogte van heel dichtbij zult kunnen bekijken. Dat wordt een unieke beleving."

Net zo Nederlands als de klomp

"Het komend jaar gaan we steuren van vier jaar oud uitzetten, van dik een halve meter lang," zegt Bram Houben van ARK. "Dat is voor migratie-onderzoek. Maar op termijn zullen we ook duizenden visjes van een paar centimeter gaan introduceren. Ik kijk daar erg naar uit. De steur moet uiteindelijk weer net zo Nederlands worden als de klomp, de windmolen en de hagelslag."

Eldorado voor trekvogels

"Als boswachter, maar zeker ook als vogelaar kijk ik enorm uit naar de nieuwe slikken rond het Zuiderdiep," zegt Ted Sluijter van Natuurmonumenten. "Dat wordt een eldorado voor trekvogels, als de kanoet en verschillende steltlopers. Het zal bovendien ook heel toegankelijke natuur worden voor liefhebbers."

© Hans Hillewaert

Trekvis pur sang

"Ik kijk erg uit naar het moment dat ik langs de oevers van het Haringvliet kan lopen in de wetenschap dat er echt steuren in het water zwemmen," zegt Esther Blom van het Wereld Natuurfonds.

"Ik weet dat je ze waarschijnlijk nooit zult zien, maar het idee dat zo'n trekvis pur sang weer een plek kan krijgen in Nederland vind ik geweldig."

Overgangsgebied tussen droog en nat

"Langs het Haringvliet moet een lange strook van overgangsgebieden tussen nat en droog komen," stelt Luc Korpel, de gebiedsmanager Biesbosch en Zuid-Hollandse eilanden bij Staatsbosbeheer. "Die slikken en gorzen worden topnatuur voor veel vogels en vissen. Het mooiste compliment zal straks zijn als ook de zeearend zich in dat gebied wil vestigen!"

Een geleidelijke overgang van zoet naar zout voorkomt dat snoekbaarzen uitspoelen naar zee en niet meer terug kunnen.

Sluizen verder open

"Ik zie dit Droomfondsproject vooral als een opmaat naar het moment dat de Haringvlietssluisen daadwerkelijk wat verder worden opengezet," zegt Niels Brevé van Sportvisserij Nederland. "Trekvis hebben een geleidelijke overgang nodig van zout naar zoet. Die komt er straks weer. Eindelijk."